

SAMSUN NÖBETÇİ İDARE MAHKEMESİ BAŞKANLIĞI'NA

-Yürütmenin durdurulması ve
Duruşma istemlidir-

Davacı :Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB)
Selanik Cad. No:19/1 Yenişehir /ANKARA
Vekili : Av. Ekin ÖZTÜRK YILMAZ
Davalı :Çevre ve Şehircilik Bakanlığı-ANKARA

Konu :Sinop İli Merkez İlçesi Abalı Köyü, İnceburun mevkiindeki EUAS International ICC Merkezi Jersey Adaları Türkiye Merkez Şubesi tarafından yapılması planlanan "**SİNOP NÜKLEER GÜÇ SANTRALİ PROJESİ**"ne ilişkin olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından verilen "**Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu**" kararının; öncelikle yürütmesinin durdurulması ile duruşmalı yapılacak yargılama sonucu iptaline karar verilmesi istemidir.

Öğrenme Tarihi : 11.09.2020 (Dava konusu karar Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde 11.09.2020 tarihinde duyurulmuştur.)

AÇIKLAMALAR :Sinop İli Merkez İlçesi Abalı Köyü, İnceburun mevkiinde EUAS International ICC Merkezi Jersey Adaları Türkiye Merkez Şubesi tarafından yapılması planlanan "**SİNOP NÜKLEER GÜÇ SANTRALİ PROJESİ**"ne ilişkin olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından "**Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu**" kararı verilmiştir.

Dava konusu karar; çok büyük bölümü yurtdışından temin edilecek kredilerle karşılanacak ve geri ödemesi yıllar sürecektir yüksek yatırım tutarı, üretilecek elektriğe çok yüksek fiyatlarla verilen uzun süreli alım garantileri gibi topluma yüklenen ağır bedelli ekonomik yükümlülüklerinin yanı sıra, çalıştığı her dakika bir risk kaynağı olan, kapatıldıklarında sökümleri ve bıraktıkları atıkların tasfiyesi de riskli, sorunlu ve yüksek maliyetli olan, kaza halinde çok geniş alanlarda ve uzun erimli telafisi imkansız tahribatlara yol açan, enerjide dışa bağımlılığı arttıracak olan Sinop Nükleer Güç Santralinin kurulması amacıyla; dayanağı olmayan, geçersiz bir projeye dayalı olarak hazırlanan ÇED Raporu kapsamında tesis edilmiştir.

Aşağıda ayrıntısıyla açıklanan ve aşamalarda sunacağımız raporlarda belirtilecek gerekçelerle dava konusu işlem açıkça hukuka ve kamu yararına aykırı olduğundan, iptali istemiyle işbu davanın açılması zaruri olmuştur.

Ehliyet yönünden açıklamalar

Müvekkil Anayasanın 135. maddesi uyarınca 6235 sayılı Yasa ile kurulan, Anayasal güvenceye haiz kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşudur. Anayasa ve 6235 sayılı Yasada müvekkilin amaç ve görevleri tanımlanmış; Anayasaya paralel olarak 6235 sayılı Yasada; "*mühendislik ve mimarlık mesleği mensuplarının, müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplinini ve ahlakını korumak için gerekli gördüğü bütün teşebbüs ve faaliyetlerde bulunmak, meslek ve menfaatleriyle ilgili işlerde resmi makamlarla işbirliği yaparak gerekli yardımlarda ve tekliflerde bulunmak, meslekle ilgili bütün mevzuatı*

normları, fenni şartnameleri incelemek ve bunlar hakkındaki görüş ve düşünceleri ilgililere bildirmek” müvekkil Birliğin amaç ve görevleri arasında sayılmıştır.

Anayasa ve Yasaya paralel olarak 2 Aralık 2002 tarih ve 24954 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan TMMOB Ana Yönetmeliği’nin 3. maddesinde de ‘Birliğin ve Bağlı Odaların Amaçları’ düzenlenmiştir. Bu amaçlar arasında 3. maddenin (b) bendinde; **“kamunun ve ülkenin çıkarlarının korunmasında, yurdun doğal kaynaklarının bulunmasında, korunmasında ve işletilmesinde, çevre ve tarihi değerlerin ve kültürel mirasın korunmasında, tarımsal ve sınai üretimin artırılmasında, ülkenin sanatsal ve teknik kalkınmasında gerekli gördüğü tüm girişim ve etkinliklerde bulunmak.”** sayılmıştır.

Yine Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 2016/4537 esas 2017/4837 sayılı kararı ve benzer kararlarında da; “Yukarıda yer verilen 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu’nun 1. maddesinde, Birlik ve Odaların kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları olduğu belirtilmiş olup, DAVACI BİRLİĞİN, YURDUN DOĞAL KAYNAKLARINI, DOLAYISIYLA KAMU YARARINI KORUMA GÖREV VE YÜKÜMLÜLÜĞÜ, KAMU KURUMU OLMASININ DOĞAL BİR SONUCUDUR.” denmektedir. (Ek 1,2)

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda müvekkil Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği’nin; dava konusu ÇED olumlu kararının iptali istemiyle açtığı bu davanın, Anayasal ve Yasal metinler uyarınca kendisine verilen kamusal görevler gereği olduğu açıktır.

Esas yönünden açıklamalar

1.) SİNOP NÜKLEER GÜÇ SANTRALİNE İHTİYAÇ BULUNMAMAKTADIR.

1.1.) Dava konusu ÇED Olumlu kararına esas Nihai ÇED Raporunda (Rapor) Türkiye’nin geçmiş yıllardaki elektrik tüketim artışının yüksek olduğundan bahisle artan elektrik talebindeki artışı karşılamak üzere Sinop NGS’nin planlandığı belirtilmektedir.

Yine Raporda “Türkiye Elektrik İletim A.Ş (TEİAŞ) tarafından yapılan projeksiyonlarda, 2023 yılında Türkiye’nin yıllık ortalama elektrik tüketiminin **385 milyar KWh** olması beklenmektedir.” ifadesine yer verilmektedir. (s. 2/11)

Söz konusu ifade Türkiye gerçekleri ile çelişmektedir. Zira; Türkiye’nin 2018’den beri yıllık tüketimi **300 milyar KWh** civarındadır. Bu yıl ve önümüzdeki yıl da, bu düzeylerde olacağı öngörülmektedir. Bu durumda 2023 yılında 385 milyar KWh elektriğin gerekli olacağı öngörüsü; hayatın olağan akışına ve bilimsel kabullere aykırıdır. **VERİLİ ŞARTLARDA, TÜRKİYE’DE TALEBİN ÜÇ YILDA %28 ARTMASI OLANAKLI DEĞİLDİR.**

ÜLKEMİZDEKİ MEVCUT SANTRALLERİN, AĞUSTOS 2020’DE 93 022 MW OLAN KURULU GÜCÜ, BUGÜNKÜ ELEKTRİK TALEBİNİN %50 FAZLASINI KARŞILAYABİLECEK MİKTARDA ÜRETİM YAPABİLECEK KAPASİTEDİR.

Kaldı ki yaşanan ekonomik kriz koşullarında elektrik talebi artmamakta olup, önemli oranda atıl kapasite söz konusudur. Halihazırda yatırım aşamasında olan **18 553,7 MW** (Bu rakama Akkuyu NGS dahil değildir) santralin de devreye girmesi ile, talebin çok üzerinde bir kurulu güç ve üretim kapasitesi tesis edilmiş olacaktır.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Fatih Dönmez’in twitter hesabında yaptığı ve 9.9.2020 tarihinde çeşitli yayın organlarında yayımlanan açıklamalarına göre, en yüksek günlük

üretim 3.9.2020 tarihinde **1.007.331.000** (Bir milyar yedi milyon üç yüz otuz bir bin) **kWh** ile, en yüksek saatlik üretime de saat 14:00'de **49.556.000** (kırk dokuz milyon beş yüz elli altı bin) **kWh** ile ulaşılmıştır. Bu rakam, 2020'de **49.556 MW** ani puant değeri göstermektedir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere Ağustos sonu itibarı ile Türkiye kurulu gücü **93.022,7 MW**'dır. Yani, 49.556 MW ani puant değer göz önünde bulundurulduğunda **43.466,7 MW** ani yedek güç mevcuttur. Bu ise, bugüne kadarki en yüksek ani tepe ihtiyaç gücü olan 2020 yılı ani tepe gücü **49.556 MW**'ın **%87,7'si kadar yedek güç olduğunu göstermektedir**. Bu oran çok yüksektir. **KURULU GÜCÜN PUANT GÜÇTEN MAKUL MİKTARDA FAZLA OLMASI NORMALDİR, ANCAK % 87,7 ORANINDA FAZLA OLUŞU, ARZ KAPASİTESİNİN FAZLALIĞINA İŞARET EDER.**

Bugün devrede olan **93 022 MW** güçte elektrik üretim tesisine ek olarak, EPDK Temmuz 2020 İlerleme Raporu verilerine göre **23 355,70 MW** (Bu rakama Akkuyu NGS dahildir) kurulu güçte lisans alan santral projesi de yatırım aşamasındadır. Ek olarak **11 936,6 MW** santral projesi ise ön lisans almış olup, gerekli işlemlerin sonuçlanması akabinde lisans almaları ve yatırımın başlaması hedeflenmektedir.

Diğer taraftan, TEİAŞ 10 Yıllık Talep Tahminleri Rapor'una (2019-2028) göre **2028**'de puant gücün **67 984-75 718 MW** aralığında olacağı tahmin edilmektedir. TEİAŞ'ın bu tür tahminlerinin sürekli olarak gerçekleşmelerin üzerinde kaldığını unutmaksızın, inşa halindeki ilave tesisler dikkate alınmadan dahi, mevcut üretim tesislerimizin kapasite kullanım oranlarının uluslararası standartlar düzeyine yükseltilmesi durumunda; **RESMİ PUANT GÜÇ TALEP TAHMİNLERİNE GÖRE İHTİYACIN 2028 YILINA KADAR TAMAMEN KARŞILANACAĞI GÖRÜLMEKTEDİR.**

2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programına göre, ülkemizdeki santrallerin kurulu gücü ile 2018'de **450 TWh**, 2019'da **467 TWh** elektrik üretme kapasitesi vardır. 2020 yılı kurulu gücü 2018 ve 2019 yıllarına göre arttığından 2018 ve 2019 yılları için belirtilen elektrik üretme kapasitesi de artmıştır. Yatırım sürecinde olan lisanslı projelerden Akkuyu NGS dışındaki toplam **18 553,7 MW** kurulu güçte santralin de önümüzdeki yıllarda devreye alınacağı göz önünde bulundurulduğunda kurulu güç **111.600 MW'a** ulaşacaktır. Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında yer alan **94 760 MW** kurulu güç ile **466, 662 GWh** elektrik üretilebilir bilgisi referans alındığında; **MEVCUT VE DEVREYE GİRECEK LİSANSLI PROJELERİN KURULU GÜCÜNÜN, AZAMİ VERİMLE KULLANILMASI VE TÜM SEKTÖRLERDE ENERJİNİN DAHA VERİMLİ BİR ŞEKİLDE DEĞERLENDİRİLMESİ HALİNDE; ETKB'nin, 2030 YILI İÇİN 452-515 TWH, 2035 YILI İÇİN 511-608 TWH, 2039 YILI İÇİN 556-680 TWH OLARAK TAHMİN ETTİĞİ ELEKTRİK TÜKETİMİNİN BÜYÜK ÖLÇÜDE KARŞILANABİLECEĞİ GÖRÜLMEKTEDİR.** Önlisanslı projelerin de lisans alıp yatırıma geçeceği dikkate alındığında, proje stokunun Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın (ETKB) -tarafımızca yüksek ve abartılı olan- talep öngörülerini dahi fazlasıyla karşılayabilecek kapasitede olduğu ve elektrik ihtiyacını karşılamak için nükleer **elektrik** santrallerine, özel olarak Sinop Nükleer Güç Santraline (Sinop NGS) ihtiyaç olmadığı açıktır.

Elektrik büyük ölçekte depolanan bir enerji türü olmayıp; elektrik üretim kapasitesinin elektriğe olan taleple uyumlu olması ve bunun için gerçekçi kamusal planlamaların yapılması gerekmektedir. Bugün de olduğu gibi, **KURULU GÜCÜN TALEBİN ÇOK ÜZERİNDE OLMASI ÜLKENİN ZATEN KİT OLAN FİNANS KAYNAKLARININ ÖLÜ VE ATIL YATIRIMLARA HARCANMASINA NEDEN OLACAKTIR.**

Kaldı ki; enerjide verimliliği sağlamanın yollarından biri de; pahalı olan ve finansman kaynakları çoğunlukla yurt dışından temin edilen elektrik üretim tesisleri yatırımlarının, kamu yararını ve kamu kaynaklarının etkili kullanımını önceleyen, bütünlüklü bir kamusal planlama ile yapılması ve zaten fazla olan elektrik üretim kapasitesinin gereksiz şekilde artmasının ve atıl kapasite oluşmasının önlenmesidir. 2020 Yılı Mart ayında başlayıp halen devam eden COVID-19 salgını; tüm yaşamı etkilediği gibi elektrik tüketimini de olumsuz etkilemiştir. Bu yılın ilk yedi ayında, elektrik tüketimi bir önceki yıla göre %3,4 düşmüştür. Bu salgının ne kadar süreceği ve hayatı nasıl etkileyeceği belirsizdir, ancak ileriye doğru da olumsuz etkilerinin süreceği beklenmelidir. Bu nedenle, elektrik sektörü yatırımlarında da, bu olumsuz gidişin dikkate alınması gerekmektedirken dava konusu işlem ile bu husus göz ardı edilmiştir.

Netice itibariyle, yukarıda açıklanan ETKB ve TEİAŞ'ın resmi verilerine göre Türkiye'de elektrik enerjisi bakımından mevcut kurulu güç talep edilenin üzerinde olup, bu kapasite fazlalığı önümüzdeki yıllarda da (yapımı devam etmekte olan santrallerin devreye girmesiyle) çok daha artarak devam edeceğinden yeni bir santral ihtiyacı bulunmamaktadır. Bu bakımdan kamu kaynaklarının israfına yol açacak dava konusu işlemin, sebep ve amaç unsurları bakımından hukuka aykırı olduğundan iptali gerekmektedir.

1.2.) Sinop NGS bakımından yapılan açıklamalar bir yana, nükleer güç santralleri geneli itibariyle de kamu yararı taşımayan, kamu kaynaklarının israfına yol açan; yaratmış olduğu çevresel etkiler ve doğurduğu risk karşısında çevre ile şimdiki ve gelecek kuşakların sağlığı ve güvenliğini riske uğratan projelerdir.

Nükleer güç santrallerinin taşıdığı risk yıllar içinde yaşanan gelişmelerin ardından artık yadsınamaz boyuta gelmiştir. Dünyada çok sayıda nükleer santral kazası gerçekleşmiş ve yaratmış olduğu tahribat telafisi imkansız zararlara yol açmıştır. Yakın tarihte yaşanan iki büyük felaket, Çernobil ve Fukushima NGS kazalarının etkileri bugün dahi sona ermiş değildir. Yalnız bu iki kaza dahi NGS'lerin teknik ve operasyonel olarak ne denli risk yarattığını ispatlamaktadır.

Tüm bunlara karşın; akademik ve bilimsel çevreler ile, Sinop halkı başta olmak üzere yurttaşların itiraları göz ardı edilerek nükleer güç santrallerine yönelik gerçekleştirilen ısrar anlaşılabilir olmaktan uzaktır. Bu denli büyük riskleri ve çevresel etkileri barındıran bir projenin gerekçesinin teknik gerekçelerle ve kamu yararı ile açıklanması da olanaklı değildir.

Kaldı ki, bir an için tüm çevresel etki ve riskleri göz ardı edise dahi nükleer güç santralleri yatırım maliyeti en yüksek elektrik üretim tesisleridir. Aynı miktar yatırımla başka enerji kaynaklarından daha fazla elektrik üretmek ve daha düşük maliyetli ucuz tesisler kurarak yatırıma harcanacak kaynakların daha verimli kullanması sağlamak mümkündür. Buna karşın nükleer enerji santrallerindeki ısrar enerjinin verimli üretilmesi ve kullanılması ilkesi ile de çelişmektedir.

2.) ÇED OLUMLU KARARINA KONU PROJE, ÇED RAPORUNDA BELİRTİLEN HEDEFLERE AYKIRIDIR.

Dava konusu karara esas ÇED Raporunda, Sinop NGS Projesinin Amacı başlığında; Türkiye'nin geçmiş yıllardaki elektrik tüketim artışının yüksek olduğu belirtilerek, elektrik talebindeki geçmiş artışlardan örnekleme ile Türkiye'nin enerji kaynaklarının sınırlı olduğu vurgulanmakta, elektrik arzında %55 oranında dışa bağımlı olduğu belirtilerek nükleer enerjinin arz kaynaklarına dahil edilmesinin tamamlayıcı bir seçenek olacağı öne sürülmekte

ve ETKB politikaları doğrultusunda nükleer enerjinin enerji arz kaynaklarına dâhil edilmesinin enerji arz ve temin güvenliği ile güvenilirliği hususunda tamamlayıcı bir seçenek olacağı ifade edilmektedir.

Raporda ETKB enerji politikaları;

**dışa bağımlılığın en alt düzeye indirilmesi,*

**üretim teknolojisi ve kaynak çeşitliliğinin artırılması,*

**enerjinin verimli üretilmesi ve kullanılması,*

**ülke enerji ihtiyaçlarının güvenli, sürekli, en düşük maliyet ve çevre üzerinde en az etkiye neden olacak politikalarla hayata geçirilmesi*

olarak belirtilmekte ve Sinop NGS'nin bu politikalara uygun olduğu iddia edilmektedir.

Oysa Sinop NGS'nin bizatihi kendisi, ETKB politikalarının aksine, dışa bağımlılığı arttıran, enerji arz ve temin güvenliğini sekteye uğratan bir projedir. Bu bakımdan belirlenen amaç ile çelişen ve esasında gerçekleştirilmesi amaçlanan tüm hususların aksine sonuç doğuran Sinop NGS projesine ilişkin olarak tesis edilen dava konusu ÇED Olumlu kararında hukuka uyarlık bulunmamaktadır.

2.1.) Yukarıda ayrıntısıyla ifade edildiği üzere, elektrik enerjisi bakımından mevcut kurulu güç talep edilenin üzerinde olup, Sinop NGS'ye elektrik ihtiyacının karşılanması bakımından ihtiyaç bulunmamaktadır.

2.2.) Sinop NGS'nin dışa bağımlılığı en alt düzeye indirmesi mümkün olmayıp; aksine dışa bağımlılığı arttıracaktır.

Sinop NGS'de kullanılacak yakıt işleminden geçmiş uranyumdur. Bu yakıt ülkemizde bulunmamaktadır. Türkiye'de uranyum madenciliği yapılsa dahi; çıkarılacak ham uranyumu işleyerek nükleer yakıt haline getirecek tesis ve bu tesisi kurabilecek teknoloji mevcut değildir. Nitekim, ÇED Raporunda da ifade edildiği üzere **SANTRALDE KULLANILACAK YAKIT YAPILACAK ANLAŞMALAR NETİCESİNDE YURT DIŞINDAN TEMİN EDİLECEKTİR.**

Bu durumda, Sinop NGS'nin dışa bağımlılığı azaltması olanaklı olmayıp aksine yakıt temininden, inşaaya tüm aşamalarda dışa bağımlılık yaratacaktır.

Bununla birlikte Raporda; *"Proje Şirketi, NGS'de üretilcek elektriğin sahibi olacak ve Uluslararası Anlaşmanın ekinde yer alan ESHA'nın Esas Unsurları'na göre de; EÜAŞ, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve ilgili Proje Katılımcıları arasında yapılan müzakerelere dayalı olarak Proje Şirketi ile bir Elektrik Satın Alma Anlaşması akdedecektir."*(s.3/11) denmektedir. Belirtilen Anlaşmaya ilişkin tartışma aşağıda ifade edilmiş olmakla birlikte; Raporda belirtilen *Ev Sahibi Hükümet Anlaşmasının Esas Unsurları* uyarınca yurt dışından temin edilerek santralde kullanılacak yakıtın bedeli üretilen elektriğin satış fiyatına aynı miktarda eklenecek ve 20 yıl süre ile üretilen elektrik EÜAŞ tarafından USD cinsinden belirlenen fiyat üzerinden satın alınacaktır.

Tüm bunlar göz önde bulundurulduğunda yakıtı yurt dışından temin edilen ve ürettiği elektriğin bedeli 20 yıl boyunca yabancı para ile yabancı ortaklı şirkete ödenecek olan Sinop NGS'nin **"dışa bağımlılığı en alt düzeye indirmesi"** olanaklı değildir.

Raporda belirtilen amacın aksine; genel itibarıyla nükleer santraller ve özelinde Sinop NGS; santral arazisinin kimliği belirsiz bir proje şirketine, yargı denetimine tabi olmayan

uluslararası anlaşma hükümleri uyarınca ve bedelsiz olarak tahsis edilmesi bakımından kuruldukları bölge ve ülkemiz için toprak bütünlüğünü de ortadan kaldırmakta; teknoloji, ham madde girdisi, satış sözleşmeleri gibi mekanizmalarla bir çok açıdan, uluslararası unsurlara tam bir bağımlılık yaratmaktadır.

2.3.) Sinop NGS'nin, enerji arz ve temin güvenliği ile güvenilirliği sağlaması olanaklı değildir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere santralde kullanılacak yakıt yurt dışından temin edilecek olup; ÇED Raporunda da proje'nin ilerleyen aşamalarında yapılacak uzun dönemli anlaşmalar ile Avustralya, Kuzey Amerika, Kazakistan, Rusya, Güney Afrika, Nijerya ve Namibya gibi tedarikçi ülkelerden temin edileceği belirtilmiştir. (s.6/11)

Öncelikle Namibya gibi ülkelerden urayum çıkarılabilse dahi bu uranyumu yakıt haline getirebilen ülke sayısı sınırlıdır. Uluslararası ilişkilerin kırılganlığı ve değişkenliği göz önünde bulundurulduğunda nükleer yakıt sağlamak için tek ülkeye mahkum olma riski göz ardı edilemeyecek denli yüksektir. Kullanıma hazır hale getirilmiş yakıtın temin edilememesi durumunda da santral duracak ve elektrik üretimi yapılamayacaktır. Alternatif yakıt bulunması ise uzun zaman alabileceği gibi bulunamaması ihtimali de yüksektir.

Açıklanan hususlar göz önünde bulundurulduğunda; santralde kullanılacak yakıtın sınırlı sayıda tedarikçiden temin edilebileceği ve uluslararası ilişkilere bağlı olarak tedarikçisinin durma riskinin büyüklüğü karşısında Sinop NGS'nin enerji arz ve temin güvenliği ile güvenilirliğini sağlaması söz konusu olmamaktadır.

Bununla birlikte nükleer güç santrallerinde en küçük arıza durumunda dahi onarım süresi uzun zaman almaktadır. Kaldı ki çekirdek erimesine neden olacak bir arıza sonrası reaktörü onarım olanağı olmadığından santralin tamamen durması söz konusu olacaktır. Bu bakımdan da Sinop NGS'nin ülkenin enerji ihtiyacını karşılamakta süreklilik sağlaması, enerji arz ve temin güvenliği ile güvenilirliğini temin etmesi söz konusu değildir.

3.) Dava konusu işlem, Anayasaya, 2872 sayılı Yasaya ve çevresel etki değerlendirmesi sürecinin esasına aykırı olup iptali gerekmektedir.

2872 sayılı Çevre Kanununun 2. maddesinde; *"Çevresel etki değerlendirme: Gerçekleştirilmesi plânlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları,"* olarak düzenlenmiştir.

25.11.2014 tarih 29186 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde (ÇED Yönetmeliği) de aynı tanıma yer verilmiş ve Çevresel etki değerlendirmesi süreci: *"Gerçekleştirilmesi planlanan projenin çevresel etki değerlendirmesinin yapılması için; başvuru, inşaat öncesi, inşaat, işletme ve işletme sonrası çalışmaları kapsayan süreci,"* şeklinde tanımlanmıştır.

Yaşama hakkı, maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı en temel insan haklarıdır. Bu sebeple, gerçekleştirilmesi plânlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve

projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları ifade etmek üzere çevresel etki değerlendirmesi süreci öngörülmüştür. Anayasa Mahkemesinin 15/01/2009 günlü, E:2006/99, K:2009/9 sayılı kararında da belirtildiği üzere; *günümüzde çevrenin kirlendikten veya bozulduktan sonra eski hale getirilmesinin çok külfetli olması, hatta kimi durumlarda olanaksız bulunması nedeniyle, kirlenen çevreyi temizleme veya bozulan çevreyi onarma yerine, olumsuz etkileri baştan önleme* çevresel etki değerlendirilmesi ile ulaşılmak istenilen asıl amaçtır.

Yukarıda ifade edilen hususlar göz önünde bulundurulduğunda; etkili bir çevresel etki değerlendirmesi süreci yürütülebilmesi için; gerçekleştirilmesi planlanan projenin, seçilen yer ve teknoloji alternatifleri ile birlikte bütün unsurlarıyla ortaya konması ve bu süreç neticesinde tüm etkenlerin gerçekçi bir şekilde değerlendirilmesi ile bir sonuca varılması gereği hem Anayasa hem de 2872 sayılı Yasa karşısında bir zorunluluktur.

Belirtilen hususları karşılayacak gerçek anlamda bir çevresel etki değerlendirmesi yapılabilmesi için ise; gerçekleştirilmesi planlanan projenin esaslı unsurlarının belirli olması gerekmektedir. Aksi halde çevresel etkilerin doğru hesaplanması ve buna göre önlem belirlenmesi olanaklı olamayacaktır.

Sinop NGS projesi bakımından ise süreç bütünüyle belirsizlikler içermekte olup, ÇED Raporu da kabul ve varsayımlara dayalı olarak hazırlanmıştır. Varsayımlara dayalı olarak hazırlanan ÇED Raporu, gerçekleştirilmesi plânlanan projenin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde etkili olamayacağından; olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesi de mümkün olamamaktadır. Bu durumda Anayasa Mahkemesi, 2872 sayılı Yasa ve ilgili Yönetmeliklerde belirlenen koşulları taşımayan ÇED Raporuna dayalı olarak tesis edilen dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmamakta olup, iptali gerekmektedir.

3.1.) ÇED Raporu varsayımlara dayalı olarak hazırlanmış olup, geçerliliği bulunmayan bir projeye ilişkin olması bakımından dayanaksızdır.

ÇED Raporunda, Proje ile ilgili olarak Japonya ile Türkiye arasında 03 Mayıs 2013 tarihinde "*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Japonya Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Nükleer Güç Santrallerinin ve Nükleer Güç Sanayisinin Geliştirilmesi Alanında İşbirliğine İlişkin Anlaşma*" (Uluslararası Anlaşma) ile "*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Japonya Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Nükleer Güç Santrallerinin ve Nükleer Güç Sanayisinin Geliştirilmesine Dair İşbirliği Zaptı*" (İşbirliği Zaptı)'nın imzalanarak 23 Mayıs 2015 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak onaylandığı; Anlaşmaya, Proje'nin detaylandırıldığı ve Proje'ye ilişkin Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Proje Şirketi'nin hak ve yükümlülüklerini belirleyen *Ev Sahibi Hükümet Anlaşmasının Esas Unsurları (ESHA'nın Esas Unsurları)*'nin de ek olarak ilave edildiği belirtilmiştir.

Raporda; projenin ekonomik ve sosyal boyutlarının, 3.5.2013'te Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Japonya Hükümeti arasında imzalanan Uluslararası Anlaşma ile bu Anlaşmaya ek olarak ilave edilen Ev Sahibi Hükümet Anlaşmasının Esas Unsurları (ESHA'nın Esas Unsurları) çerçevesinde değerlendirildiği ifade edilmektedir.(s.23/3222) Bununla birlikte; projenin maliyet ve finansmanı, üretilecek elektriğe ilişkin satış anlaşması kapsamındaki hususlarda da Uluslararası Anlaşma ve ESHA'nın Esas Unsurlarına atıf yapılmaktadır. Yine Raporun pek çok bölümünde Japonya ile imzalanan uluslararası anlaşmanın ekinde yer alan ev sahibi hükümet anlaşmasında uyulacak esaslar dayanak gösterilmiştir.

Söz konusu anlaşma Japonya ile akdedilmiştir. Anlaşma ekinde yer alan esaslarda da; Sinop İlinde ATMEA1 reaktör tipinde dört üniteden oluşacak bir nükleer güç santralının tasarımı, mühendisliği, alımı, inşası, işletilmesi, bakımı, onarımı, yenilenmesi ve sökümü olarak ifade edilen "**Proje**"nin, hisselerinin %51'inin Japon konsorsiyumunun (Mitsubishi Heavy Industries, Ltd. vd.) elinde olacağı Proje Şirketince gerçekleştirilmesine ilişkin hususlar düzenlenmiştir. Anılan esaslarda projenin maliyetlerinin (i) proje finansmanı şeklinde (%70) borç ve (ii) Japon Konsorsiyumu ve EÜAŞ ve/veya Türk Konsorsiyumu tarafından (%30) öz sermaye katkısı kombinasyonu yoluyla finanse edileceği belirtilmiştir.

Oysa ki; anlaşmanın tarafı olan ve finansman sağlayacak olan Japon Grubu; ilk fizibilite hesaplarına esas alınan tutarların çok düşük ve hatalı tahmin edildiği gerekçesiyle projeden çekildiğini bildirmiştir. Bununla birlikte Cumhurbaşkanı ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanınca da "*Japon tarafıyla bu konudaki işbirliğimize devam etmeme konusunda mutabık kılındı.*" yönünde açıklamalar kamuoyuyla paylaşılmıştır.

Bu durumda, projeden çekildiğini açıklayan Japonya ile yapılan anlaşmaya dayanan ve hisselerinin %51'inin Japon konsorsiyumunun elinde olacağı kural altına alınan Proje Şirketince gerçekleştirilmesi planlanan projeye dayalı olarak hazırlanan ÇED Raporunun bir karşılığı bulunmamaktadır.

Halihazırda Sinop NGS'yi kuracak ve işletecek olan proje şirketinin ortakları, ortaklık yapısı, nükleer santralin teknolojisini sağlayacak olan taraf belirsizdir. ETKB 2019-2023 Strateji Belgesinde de, Sinop NGS için, Akkuyu NGS'den farklı bir hükümetler arası anlaşma ile yeni ortağın belirleneceği belirtilmiştir.

Santralde kullanılacak teknolojinin, projede başat rol oynanacak olan yabancı yatırımcının tercihleri göz önüne alınarak seçileceği belli iken, iptal edilmiş bir projenin teknolojik seçimlerine dayandırılan ÇED raporu dayanağını ve geçerliliğini yitirmiştir.

Zira ÇED Raporunda; projenin gerçekleştirilmesi, finansmanı, maliyeti, ekonomik etki değerlendirilmesi, sökümü, işletilmesi, enerji satışı, iletim hatları vb. projeye ilişkin tüm hususlarda Japonya ile yapılan Anlaşma ve bu anlaşma ekindeki -hisselerinin %51'inin Japon konsorsiyumunun elinde olacağı kural altına alınan- Proje Şirketi ile imzalanacak anlaşmaya ilişkin esaslar dayanak alınmıştır. Belirtilen hususlar projeye ilişkin esaslı unsurlar olup, bunların belirsizliğinde projenin çevresel etkilerin tespit edilebilmesi, dolayısıyla alınacak önlemlerin belirlenebilmesi de olanaklı değildir.

Bu bakımdan, Japon tarafının projeden çekildiği hususu göz ardı edilerek; hisselerinin %51'inin Japon konsorsiyumunun elinde olacağı kural altına alınan Proje Şirketi tarafından gerçekleştirilmesi planlanan geçersiz bir proje için hazırlanan ÇED Raporu esas alınarak verilen dava konusu kararda da hukuka uyarlık bulunmamaktadır.

3.2.) Projenin maliyet hesabı hatalıdır.

ÇED Raporunda, projenin maliyeti 20 milyar ABD doları olarak ifade edilmektedir. Belirtilen 20 milyar dolar yatırım tutarı, bu tutarı belirleyen ancak daha sonra yaptıkları ayrıntılı çalışmalarla ilk öngörülerinin tamamen hatalı olduğunu, yatırım tutarının 44 milyar dolar mertebesine vardığını hesaplayan ve bu nedenle projeden çekilen Japon yatırımcı grubunun hatalı ilk tahminidir.

ÇED sürecinin, tesisin ilk kuruluş ve işletme maliyetleri, atıklar, ekonomik ömrü bittiği veya

kapatıldığı zaman söküm maliyetleri vb tüm doğrudan ve dolaylı maliyetleri içeren yatırım tutarı göz önünde bulundurularak yürütülmesi gerekmektedir. Bu bakımdan halihazırda yatırıma taraf olmayan bir grubun hatalı olduğu oraya çıkan bir yatırım tutarı tahminine dayalı ÇED Raporuna dayalı olarak tesis edilen dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır.

3.3.) Çevresel etki değerlendirmesi sürecinde katılım ilkesi yok sayılmıştır.

Anayasanın 56. maddesinde çevreyi geliştirmenin, çevre sağlığını korumanın ve çevre kirlenmesini önlemenin Devlet ile birlikte vatandaşların da ödevi olduğu düzenlenmiştir. Bu bakımdan çevresel süreçlere katılım bir hak olmanın yanında aynı zamanda da bir ödevdir.

2872 sayılı Yasanın çevrenin korunmasına, iyileştirilmesine ve kirliliğinin önlenmesine ilişkin genel ilkelerin sayıldığı 3. maddesinin (e) bendinde; çevre politikalarının oluşmasında katılım hakkının esas olduğu düzenlenmiş, Bakanlık ve yerel yönetimlere; meslek odaları, birlikler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşların çevre hakkını kullanacakları katılım ortamını yaratmak görevi yüklenmiştir. Bununla birlikte çevrenin korunması başlıklı 9. maddesinin (a) bendinde de; çevrenin korunması amacıyla; doğal çevreyi oluşturan biyolojik çeşitlilik ile bu çeşitliliği barındıran ekosistemin korunmasının esas olduğu, biyolojik çeşitliliği koruma ve kullanım esaslarının, yerel yönetimlerin, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve ilgili diğer kuruluşların görüşleri alınarak belirleneceği düzenlenmiştir.

25.11.2014 tarihli Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde de 2872 sayılı Yasaya paralel düzenlemeler öngörülmüş, Yönetmeliğin 4. maddesinin birinci fıkrasında;

"n) Halk: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, Türkiye’de ikamet eden yabancılar ile ulusal mevzuat çerçevesinde bir veya daha fazla tüzel kişi veya bu tüzel kişilerin birlik, organizasyon veya grupları,

o) Halkın katılımı toplantısı: Kapsam ve Özel Format belirlenmesinden önce, halkı proje hakkında bilgilendirmek, projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere yapılan toplantıyı," şeklinde tanımlanmıştır.

Çevre sorunlarının karmaşıklığı, çok yönlülüğü, herkesi etkilemesi ve bu sorunların ortaya çıkışında herkesin payının varlığının yanı sıra çevresel varlıkların sonraki kuşaklar da dahil olmak üzere herkese ait olması, çevre sorunlarıyla mücadelede başvurulacak tedbirlerin herkesin menfaatini ilgilendirmesi ve bu tedbirlerin etkili şekilde belirlenip uygulanmasının herkesin katkısına bağlı olması gibi birçok husus, çevresel sorunlarla mücadelede katılımı çevre hukukunun en önemli unsurlarından biri haline getirmiştir.

Geniş anlamıyla bireylerin çevresel süreçlerde yönlendirici etkide bulunmaları ve böylelikle hem kendi hem de gelecek kuşakların yaşamlarını etkileyecek bu süreçte etkili olmaları demek olan katılım genel olarak; karar alma, planlama, yürütme ve uygulama, izleme, değerlendirme ile kontrol ve denetim aşamalarında ortaya çıkmaktadır.

Katılım hakkı ve hakkın kullanımına ilişkin yapılan açıklamalarla birlikte, söz konusu hakkın kullanımı bakımından uygun araçların yaratılmasının önemi de yadsınamaz. 2872 sayılı Yasanın 3. maddesinde de katılım ortamını yaratmak Bakanlığa bir ödev olarak yüklenirken bu husus açıkça ortaya konmuştur.

Anayasanın 56. maddesi ve 2872 sayılı Yasa yanında çevre hukuku alanında Katılım İlkesini en gelişmiş şekliyle ve hak olarak düzenleyen en önemli Uluslararası metinlerden biri **AARHUS Sözleşmesi** olarak adlandırılan “Çevresel Konularda Adalet, Bilgi ve Belgelere

Erişme ve Karar Alınma Halkın Katılımı Sözleşmesi”dir. Sözleşme çevresel bilgiye erişimi, karar alma sürecine ilgili halkın katılımını ve yargısal makamlara başvuru haklarını güvence altına almaktadır. Her ne kadar sözleşme henüz Türkiye tarafından onaylanmamış olsa da, Avrupa Konseyi üyesi olarak Türkiye’nin söz konusu sözleşmeyle ve bu yöndeki konsey direktifleriyle doğrudan bir hukuksal ilişkisi mevcuttur.

Katılım hakkı, gerek doktrinde ve yargı kararlarında gerekse de uluslararası düzenlemelerde çevresel süreçler hakkında bilgi edinme hakkıyla birlikte değerlendirilmektedir. Zira katılımın kendinden beklenen işlevleri yerine getirebilmesi katılacakların çevresel süreçlerdeki faaliyet veya konulardan haberdar olmasına bağlıdır. Paralel olarak, 2872 sayılı yasanın 30. maddesinde de *herkesin çevreye ilişkin bilgilere ulaşma hakkına sahip olduğu* düzenlenmiştir. Bu bakımdan katılımın sağlanabilmesinin yolu öncelikle ve özellikle halkın çevresel süreçler hakkında en geniş şekilde ve en etkin araçlarla bilgilendirilmesidir.

Tüm bunlara karşın; dava konusu projeye ilişkin çevresel etki değerlendirmesi sürecinin başlangıcından sonuna kadar halkın sürece katılımı engellenmiş, halkın katılımı toplantısında halk toplantıya alınmamış, yurttaşların Valiliğe müracaatı fiilen engellenmiş, yapılan işlemlerle ilgili suç duyuruları ise soruşturulmadan örtbas edilmiştir.

Bununla birlikte, projenin kamuoyunda tartışılmaya başladığı günden bu yana akademik ve mesleki çevrelerce pek çok rapor hazırlanmış; nükleer santralin yaratacağı risk ve etkiler ortaya konmuştur. Oysa ÇED sürecinde ve dava konusu kararın tesisi aşamasında bu rapor ve itirazların hiçbirisi dikkate alınmamış ve ÇED Olumlu kararı verilmiştir. Bu bakımdan dava konusu işlemin, Anayasa ve 2872 sayılı Yasada güvence altına alınan ve uluslararası sözleşmelerde de düzenlenen çevresel süreçlere katılım ve bilgi edinme hakkını yok saydığı açık olup, Anayasaya, uluslararası sözleşmelere, 2872 sayılı Yasaya ve kamu yararına aykırı işlemin iptali gerekmektedir.

Tüm bunlara ek olarak; çevresel süreçlere katılım yalnızca toplantılara katılım ve görüşlerin açıklanması olmayıp, aynı zamanda çevresel süreçler hakkında alınan kararlara ilişkin yargı mercilerine başvurmayı da içermektedir. Nitekim yukarıda da ifade edilen Aarhus Sözleşmesinde güvence altına alınan konulardan biri de *Çevresel Konularda Adalete Erişimdir*. Oysa Sinop NGS'ye ilişkin hükümler uluslararası sözleşme ile düzenlenerek yargısal denetimden kaçırılmış ve anlaşmalarda düzenlenen projenin esasına ilişkin unsurlar bakımından yargısal başvuru yolları engellenmiştir. Tek başına bu husus dahi katılım ilkesinin ihlalini oluşturmaktadır.

Yukarıda ifade edilen hususların tümü göz önünde bulundurulduğunda; Anayasa, 2872 sayılı Yasa ve uluslararası sözleşmelerde düzenlenen katılım ilkesininin yok sayılması; çevresel etki değerlendirmesi sürecinin usulüne uygun olarak yürütülmediğini ortaya koyduğundan, şekil yönünden de hukuka aykırı dava konusu işlemin iptali gerekmektedir.

3.4.) Sinop NGS'ye ilişkin süreçler parçalanarak ayrı çevresel etki değerlendirmesi süreçlerinin konusu edilmiş, ÇED Yönetmeliği ihlal edilmiştir.

ÇED Yönetmeliğinin 4. maddesinde çevresel etki değerlendirmesi süreci: *"Gerçekleştirilmesi planlanan projenin çevresel etki değerlendirmesinin yapılması için; başvuru, inşaat öncesi, inşaat, işletme ve işletme sonrası çalışmaları kapsayan süreci,"* şeklinde tanımlanmış;

25. maddesinde de; *"Bu Yönetmeliğe tabi birden fazla projeyi kapsayan entegre bir projenin planlanması halinde, Bakanlıkça entegre proje için tek bir ÇED Başvuru Dosyası/Proje*

Tanıtım Dosyası hazırlanması istenir." düzenlemesi öngörülmüştür.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 2016/260 YD İtiraz nolu kararında da; *"Danıştayın istikrar kazanmış kararlarında bölge veya havza bazındaki birbirinden bağımsız projelerde bile çevrenin korunmasının sağlanması bakımından söz konusu projelerin çevreye olan bütüncül veya kümülatif etkilerinin irdelenmesi gerektiği belirtildiği göz önüne alındığında, birbiriyle bağlantılı entegre bir projenin bir bütün halinde değerlendirilip çevreye olan etkisini gösterir tek bir ÇED Başvuru Dosyası/Proje Tanıtım Dosyası hazırlanması gerektiği açıktır."* ifadesine yer verilmiştir.

ÇED Yönetmeliğinin açık düzenlemesine ve Danıştay'ın istikrar kazanmış kararlarına karşın; dava konusu işleme esas çevresel etki değerlendirmesi sürecinde projenin esaslı unsurları ve projeye entegre hususlar parçalanmış ve başka ÇED süreçlerine tabi tutulmuştur.

Yukarıda da ifade edildiği üzere çevresel etki değerlendirmesi süreci; işletme sonrası çalışmaları da kapsamaktadır. Bu bakımdan projelere ilişkin ÇED Raporunun Yönetmelikte kural altına alındığı üzere işletmeden çıkarma aşamasını da içermesi gerektiği ve projeye ilişkin aşamaların tek ÇED Raporunda değerlendirilmesi gerektiği açıktır.

Oysa ÇED Raporunda; ***"Sinop NGS'nin işletmeden çıkarma aşaması, işbu ÇED Raporu kapsamında olmayıp, işletmeden çıkarma faaliyetlerinin başlatılması için kararlaştırılacak tarihten önce uygun bir zamanda, işletmeden çıkarma aşaması için ayrı bir ÇED Raporu hazırlanacaktır."*** (s.10/11) denilmektedir.

ÇED Yönetmeliğinde yer alan düzenlemenin açıklığı karşısında, işletme sonrasına ilişkin dönemi içermeyen ÇED Raporunun hukuka uyarlılık taşımadığı açıktır. Usulüne uygun hazırlanmayan ÇED Raporuna dayalı olarak tesis edilen dava konusu işlemin iptali gerekmektedir.

Bununla birlikte raporun devamında; ***"Radyoaktif atıkların nihai depolanmasına ilişkin olarak taşıma işlemleri de dahil olmak üzere, depolama alanı ve depolama işlemleri için ayrıca bir ÇED süreci yürütülecektir."*** (s.1250/3222) denilmekte olup, atıkların nihai depolanması hususunun da ÇED sürecinin dışında bırakıldığı ifade edilmiştir.

Raporun devamında; ***"Rehabilitasyon süreci farklı bir ÇED Raporu'nun konusu olup, yürürlükte olacak mevzuat ve teknolojik gelişmeler doğrultusunda yürütülecektir."*** (s.1450/3222) denilerek rehabilitasyon sürecinin de ÇED sürecinin dışında bırakıldığı belirtilmektedir.

Yine enerji iletim hatları açısından da aynı husus söz konusudur. Raporda; ***"Enerji iletim hatları bu rapor kapsamında değerlendirilmeye alınmamış olup, ilgili çevresel etki değerlendirme (ÇED) sürecinin yatırımı yapacak olan kurum ve kuruluşlarca tesis yapımına başlanmadan önce tamamlanması beklenmektedir."*** (s. 5/3222) denilmektedir.

Benzer ifadeler farklı hususlar için de raporun devamında yer almakta, nükleer santrallere ilişkin izin ve lisans süreçlerinden bahisle, **yer seçimine ilişkin hususların** yer lisansı aşamasında sunulacak Yer Raporunda; **kazalara ve radyoaktif atıkların** taşıma, depolama ve bertaraf kapları, tasarım süreleri ve kullanım amaçları hakkındaki bilgilerin, **taze ve kullanılmış yakıtların** taşınmasında kullanılacak kapların tasarım süreleri ve kullanım amaçları hakkındaki bilgilerin inşaat lisansı aşamasında sunulacak Ön Güvenlik Analiz

Raporunda, **acil durum planlarının** Nihai Güvenlik Analiz Raporunda ve buna benzer pek çok esaslı unsurun ilgili lisans süreçlerinde sunulacağı ifade edilmiş ve ÇED raporunda değerlendirilmemiştir.

Oysa belirtilen tüm bu hususlar gerçekleştirilmesi planlanan Sinop NGS projesinin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde temel olan hususlardır. Bu hususların eksikliğinde 2872 sayılı Yasa ve ÇED Yönetmeliğinde tanımlanan çevresel etki değerlendirmesi sürecinin gerçekleştirilmesi ve yukarıda alıntılanan Anayasa Mahkemesi kararında da belirtilen amacın gerçekleşmesi olanaklı değildir. 2872 sayılı Yasa, ÇED Yönetmeliği ve çevresel etki değerlendirmesi süreci ile hedeflenen amaçlar karşısında; **YER SEÇİMİNE, YAKITLARIN TEMİN VE TAŞINMASINA, ÇEVRE VE TOPLUM SAĞLIĞI AÇISINDAN YÜKSEK VE UZUN DÖNEMLİ TEHLİKE OLUŞTURAN RADYOAKTİF ATIKLARIN TAŞINMASI VE BERTARAFINA, KAZA SENARYOLARI VE ACİL DURUM PLANLAMALARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİN YER ALMADIĞI ÇED RAPORUNUN REDDİ GEREKİRKEN, BU RAPORA DAYALI OLARAK TESİS EDİLEN DAVA KONUSU ÇED OLUMLU KARARININ İPTALİ GEREKMEKTEDİR.**

Nükleer enerji santrallerine ilişkin aşamalar bakımından lisans süreçlerinin öngörülmesinin; projeye ilişkin esaslı unsurların, yer seçiminden başlayarak işletme sonrası aşama da dahil olmak üzere tüm süreçlerin, çevresel etki değerlendirmesi dışında tutulabileceği yönünde değerlendirilebilmesi olanaklı değildir.

Zira ÇED yukarıda da ifade edildiği üzere projenin planlama aşamasından başlayarak, inşaat öncesi, inşaat, işletme ve işletme sonrası tüm süreçlerin bütünlüklü olarak değerlendirilmesi; ve bu bütünlüklü değerlendirme neticesinde projenin yapılıp yapılmamasına karar verilmesini belirleyen en temel süreçtir. Esasında 2872 sayılı Çevre Kanununda da tüm izin, lisans, ruhsat, ihale vb. süreçlerden önce öngörülmesi; çevresel etki değerlendirmesinin tüm bu süreçlerin temelini oluşturduğunu da ortaya koymaktadır.

Nitekim esasında, farklı idarelerce yerine getirilecek farklı idari süreçlerin düzenlenmesi ile nükleer enerji santrali gibi özellikli projeler bakımından ek usuller öngörülmesi söz konusu projelere ilişkin planlama ve yatırımlara ilişkin süreçlerin daha da titizlikle yürütülmesi gereğini ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla ÇED sürecinden ayrı lisans süreçlerinin öngörüldüğünden bahisle kimi hususların ÇED süreci dışında tutularak ayrı ÇED Raporunda değerlendirileceğinin belirtilmesi kabul edilebilir değildir. Zira, ÇED Olumlu kararı verilebilmesi için, *'projenin çevre üzerindeki muhtemel olumsuz etkilerinin, alınacak önlemler sonucu ilgili mevzuat ve bilimsel esaslara göre kabul edilebilir düzeylerde olduğunun belirlenmesi'* gerekmektedir. Oysa yukarıda ifade edilen eksiklikler karşısında projenin çevre üzerindeki etkilerinin belirlenebilmesi olanaklı değildir. Bu bakımdan dava konusu işleminde hukuka uyarlık bulunmamakta olup, kümülatif değerlendirme içermeyen ve entegre projeler bakımından tek bir ÇED süreci yürütülmesi kuralına aykırı dava konusu işlemin iptali gerekmektedir.

3.5.) ÇED Raporunun içerdiği belirsizlikler ve eksikliklere rağmen tesis edilen dava konusu kararda hukuka uyarlık bulunmamaktadır.

Öncelikle yukarıda da ifade edildiği üzere ÇED raporu, teknoloji sağlayacak olan yatırımcının çekildiğini açıkladığı bir proje kapsamında hazırlanmış olması bakımından

dayanaksız olup, bu bakımdan çevresel etkilere ilişkin hesaplamalar ve değerlendirmelerin bir karşılığı bulunmamaktadır.

Bununla birlikte, bu haliyle dahi dava konusu ÇED Olumlu kararına esas Rapor yüzeysel ve eksik veri ve incelemelere dayanmakta olup, projenin esaslı unsurlarına ilişkin içerdiği belirsizlikler de göz önünde bulundurulduğunda kabulü olanaklı değildir.

Öncelikli olarak yukarıda da ifade edildiği üzere santralde kullanılacak yakıtın nereden temin edileceği belirsizdir. Raporda yakıtın proje'nin ilerleyen aşamalarında yapılacak uzun dönemli anlaşmalar ile Avustralya, Kuzey Amerika, Kazakistan, Rusya, Güney Afrika, Nijerya ve Namibya gibi tedarikçi ülkelerden temin edileceği belirtilmiştir. (s.6/11)

Yine atıkların nasıl bertaraf edileceği konusunda da herhangi bir belirlilik bulunmamaktadır. ÇED Raporunda, *"Atık yakıt 60 yıl boyunca proje sahasında biriktirilecek sonra Türkiye tarafından imha edilecek"* denmektedir. İmha tesisinin nasıl yapılacağı ve maliyeti ise ÇED raporunda dikkate alınmamıştır. Oysa çevresel etkilerin belirlenmesinde atıklar ön önemli unsurlardan biridir. Atıklar dışında da yukarıda da ifade edildiği üzere ek çok husus ÇED sürecinin ve raporunun dışında tutulmuştur. Bu bakımdan da ÇED Raporu eksiktir.

Raporda reaktör tipleri için verilen bilgide, ATMEA1 reaktörünün, FRAMATOM'un Avrupa Basınçlı Su Reaktörü (EPR) ile Mitsubishi'nin henüz inşa edilmemiş İleri Basınçlı Su Reaktörü (APWR) teknolojisinin birleştirilmesi sonucu ortaya çıktığı belirtilmektedir. Görüldüğü üzere, söz konusu reaktör tipinin henüz inşa edilmiş, dolayısıyla işletmede olan bir örneği bulunmamakta olup, etkilerinin hesaplanmasına ilişkin veriler güvenilir değildir.

Yine raporda soğutma suyunun denizden alınacağı ve 7 derece artı sıcaklıkla denize deşarj edileceği belirtilmektedir. Buna karşın artan bu 7 derecenin deniz yaşamına etkisi ve deşarj edilen soğutma suyu içerisindeki kimyasallar ve etkileri ÇED raporunda açıklanmamıştır.

Kısaca örneklendirilen hususlar bakımından dahi söz konusu rapora dayalı olarak verilen ÇED Olumlu kararının iptali gerekmektedir.

4.) DAVA KONUSU İŞLEM KAMU YARARI TAŞIMAMAKTA OLUP, AMAÇ UNSURU BAKIMINDAN DA HUKUKA AYKIRI OLDUĞUNDAN İPTALİ GEREKMEKTEDİR.

İdari işlemlerde temel amaç kamu yararadır. Oysa yukarıda özetlendiği ve aşamalarda sunacağımız beyanlarda ayrıntısıyla ortaya konacağı üzere dava konusu projede kamu yararı bulunmamaktadır.

Danıştay'ın yerleşik içtihatlarında da ortaya konduğu üzere idari işlem neticesinde sunulacak hizmetin kamu yararına yönelik olduğu iddia edilse dahi, seçilen yöntemin tercihi ile amaçlanan kamu yararının varlığının açıkça ortaya konması gerekmektedir. Oysa yukarıda ifade edilen tüm hususlar; projeye ihtiyaç bulunmaması, dışa bağımlılığı arttırması, alım garantisi, yaratılan çevresel etki ve riskler göz önünde bulundurulduğunda dava konusu projede kamu yararı bulunmadığı açıkça görülmektedir.

Bir projede toplum yararı varlığının nesnel kriterlerle kanıtlanmaması, öznel kriterlere dayandırılması, o projenin toplum yararına olmayabileceği, bir başka ifade ile belli kişilerin çıkarına/yararına hizmet edebileceği anlamına gelir ki, bu da hukuk devleti tanımı ile bağdaşmaz. Projenin yaratacağı toplumsal maliyet gözetildiğinde, elde edilecek kamusal bir

Fayda bulunmadığı görülmektedir. Kamu yararı taşımayan bir yatırımın, çevre açısından yaratacağı sakıncalar tümüyle toplumsal zarar olarak karşımıza çıkacaktır ve bu durum karşısında ÇED Olumlu kararının hukuka uygunluk taşımayacağı da açıktır.

Tüm ifade edilen hususlara ek olarak ÇED Olumlu kararına konu proje ile üretilecek elektrik ucuz da olmayacaktır. Uzun yıllardır Türkiye’de elektriğin en pahalı fiyatı 4.5 cent/kwh olmuştur. Gelecek on yılda, bu fiyatın artmayacağı, tersine düşebileceği öngörülürken; Raporda belirtilen ev sahibi anlaşmanın esaslı unsurları uyarınca Sinop NGS’nin 20 yıl için alım garantili fiyatı 10.83cent/kwh + yakıt fiyatı yani yaklaşık 12 cent/kwh dir. Bu fiyat bugünkü en yüksek fiyatın 2.88 katıdır, üç katına yakındır. Bu alım garantili yüksek satış fiyatı, düşük maliyetli enerji sağlama amacına da aykırıdır.

Sinop NGS yaratmış olduğu çevresel etkiler ve risk dolayısıyla yaşam ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı başta olmak üzere uluslararası anlaşmalar ve Anayasa ile güvence altına alınan temel haklara ve kamu yararına aykırıdır.

Yukarıda nükleer santrallerin yaratmış olduğu çevresel etki ve risklere ek olarak; SİNOP NGS’de gerçekleştirilecek üretim sürecinde denize sıcak ve kimyasal katılımlı soğutma suyu deşarj edilecektir. Bu durumda düşük dozda da olsa çevreye radyasyon yayılacaktır. Bununla birlikte kurulu olduğu bölgenin yasak bölge olması ve en önemlisi büyük bir kaza olması halinde 20 km yarı çapında bir bölgenin her türlü yaşama kapatılması nedenleri ile SİNOP NGS’nin çevresel olumsuz etkileri göze alınmayacak derecede yüksektir.

YÜRÜTMİYİ DURDURMA TALEBİ

Çevre sorunlarının karmaşıklığı, çok yönlülüğü, tüm canlıları etkilemesi ve bu sorunların ortaya çıkışında herkesin payının varlığının yanı sıra çevresel varlıkların sonraki kuşaklar da dahil olmak üzere tüm insanlığa ait olması, çevre sorunlarıyla mücadelede başvurulacak tedbirlerin herkesin menfaatini ilgilendirmesi ve bu tedbirlerin etkili şekilde belirlenip uygulanmasının herkesin katkısına bağlı olması vb. hususlar göz önünde bulundurularak; uygulanması halinde son derece geniş alanlarda telafisi güç yahut ve imkansız zararlara ve zarar risklerine neden olacağı açık olan dava konusu işlemin ivedilikle yürütmesinin durdurulması gerekmektedir.

Zira dava konusu karar; yukarıda da ifade edildiği üzere topluma yüklediği ağır bedelli ekonomik yükümlülüklerinin yanı sıra, çalıştığı her dakika bir risk kaynağı olan, hem işletme hem de işletme sonrası yaratmış olduğu etkilerle çevre ve halk sağlığını zarara uğratan, kapatıldıklarında sökümleri ve bıraktıkları atıkların tasfiyesi de riskli, sorunlu ve yüksek maliyetli olan, kaza halinde çok geniş alanlarda ve uzun erimli telafisi imkansız tahribatlara yol açan, enerjide dışa bağımlılığı arttıracak olan Sinop Nükleer Güç Santralinin kurulması amacıyla; dayanağı olmayan, geçersiz bir projeye dayalı olarak hazırlanan ÇED Raporu kapsamında tesis edilmiştir.

ÇED süreçlerinin doğası gereği, ÇED Raporunun projenin etkilerini gerçekçi biçimde ortaya koyması ve bu etkilerin ortadan kaldırılması ya da kabul edilebilir düzeye indirilmesi için alınacak önlemleri de somut biçimde ortaya koyması gerekmektedir. Oysa yalnızca yukarıda ayrıntısıyla ifade edilen hususlar gözetildiğinde dahi dava konusu işleme esas ÇED Raporunun kabul edilebilir nitelikte olmadığı görülmektedir.

Nükleer santral gibi, çalıştığı her dakika bir risk kaynağı olan, hem işletme hem de işletme sonrası yaratmış olduğu etkilerle çevre ve halk sağlığını zarara uğratan, kapatıldıklarında

sökümleri ve bıraktıkları atıkların tasfiyesi de riskli, sorunlu ve yüksek maliyetli olan, kaza halinde çok geniş alanlarda ve uzun erimli telafisi imkansız tahribatlara yol açan bir projenin etkilerinin gerçekçi bir değerlendirme ve hesaplamalarla ortaya konduğu ve etkilerin ortadan kaldırılacağı yahut kabul edilebilir düzeye indirileceğine ilişkin ikna edici somut önlemlerin belirtiltiği ispatlanana değin dava konusu işlemin yürütmesinin durdurulmasına karar verilmesi çevre hukukunun ve ÇED sürecinin başat unsurlarından olan ihtiyat ilkesi karşısında da zorunludur.

HUKUKİ NEDENLER : Anayasa ve 2872 sayılı Yasa başta olmak üzere ilgili yasa ve yönetmelikler ile uluslararası sözleşmeler ve sair mevzuat

DELİLLER : ÇED sürecinde yapılan bütün toplantı ve karar örnekleri, başvuru dosyası, nihai ÇED Raporu, kurum görüşleri ve hazırlanan raporları da içeren işlem dosyası (davalı idareden getirilerek), **keşif ve bilirkişi incelemesi** ve her türlü yasal delil

SONUÇ ve İSTEM : Yukarıda açıklanan ve resen gözetilecek nedenlerle; dava konusu ÇED Olumlu kararının; uygulanması halinde telafisi imkansız zararların ortaya çıkacağı açık olduğundan idarenin savunması alınmaksızın **YÜRÜTMESİNİN DURDURULMASINA** ve **duruşmalı** yapılacak inceleme neticesinde işlemin **İPTALİNE**, yargılama giderleri ile vekalet ücretinin karşı tarafa yüklenmesine, karar verilmesini vekaleten talep ederim.

TMMOB Vekili
Av. Ekin Öztürk Yılmaz

Ek: Vekaletname örneği

1. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu 2016/4537 esas 2017/4837 sayılı kararı
2. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu 2017/3079 esas 2017/4839 sayılı kararı